
LIK BOLTANSKI I NENSI FREJZER, *DOMINACIJA I EMANCIPACIJA*,
PREV. OLJA PETRONIĆ, MEDITERRAN PUBLISHING, NOVI SAD, 2018.

Srdan Prodanović

U Grenoblu je 2012. godine održana debata pod nazivom „Dominacija i emancipacija: prilog obnovi kritike“ u kojoj su učestvovali vodeći društveni teoretičari, Nensi Frejzer (Nancy Fraser) i Lik Boltanski (Luk Boltanski). Rezultate ove izuzetno podsticajne i nadasve aktuelne intelektualne rasprave koju je moderirao eminentni sociolog, Filip Korkif (Philippe Corcuff) domaća publika može da pročita u knjizi čija je očigledna ambicija da na izrazito jezgrovit i skoro intuitivan način podstakne nov pristup inače veoma komplikovanom odnosu između dominacije i emancipacije koji pak sobom povlači i jedan drugačiji pogled na nacionalnu državu, nove forme kapitalizma, institucije, kritiku i (radikalnu) društvenu promenu.

Knjiga je podeljena u tri celine: uvodni deo, dijalog između Frejzer i Boltanskog i zaključnog post-skriptuma. U uvodu Korkif obeležava neke od ključnih instanci otpora neoliberalnom režimu, poput Indignadosa ili *Occupy Wall Street* pokreta, kako bi ukazao na izazove sa kojim se susreće savremena kritika neoliberalne dominacije. Korkif tako uočava da danas sama artikulacija kritičke misli koja želi da zagovara emancipaciju nema jasan način da utvrdi koji stepen autonomije je akterima

„dozvoljen“ ukoliko težnja ka sveobuhvatnoj sistemskoj promeni treba da ostane njen krucijalni sastavni deo. Na ovom mestu započinje „dijaloški“ odeljak knjige, budući da ostvarivanje „epistemološke otvorenosti“ i osporavanje svake vrste paternalizma prilikom artikulacije društvene kritike predstavlja istrajni ideal teorijskih razmatranja Frejzerove i Boltanskog.

Dijalog započinje izlaganjem Nensi Frejzer o socijalnoj zaštiti, jednom od velikih dostignuća države blagostanja koji je ujedno večito na meti različitih mera štednje u okviru različitih neoliberalnih režima. Nakon finansijske krize iz 2008. godine sve je uvreženija nostalgija spram vremena „socijalne sigurnosti“ koja je, po mišljenju Frejzerove, pogrešno ishodište za kritiku modernih formi društvene dominacije. Pre svega, ova vrsta zaštite je po prirodi etatiistička zbog toga što implicira „predneoliberalnu“ nacionalnu državu kao svog garanta, te utoliko podložna drugačijim – ali jednako pogubnim – kodovima „ugnjetačkih prinuda“ (str. 31) kao što su heteronormativnost i ekspertokratija. Pored toga, po mišljenju Frejzer, važno je problematizovati i sam nacionalni okvir usled činjenice da globalnu ugroženost i prekarnost ljudi ne možemo otkloniti

preuskim rešenjima koja često skrivaju pravu prirodu migracija, delokalizacije radnih mesta, nejednake raspodele bogatstva između globalnog Juga i Severa i drugih aktuelnih instanci globalne nepravde. Boltanski takođe smatra da razumevanje današnje situacije nalaže povratak proučavanju odnosa između države i kapitalističkih oblika društvene reprodukcije. Tako je po njegovom mišljenju u predneoliberalnom periodu postojala određena autonomija socijalno ugroženih kategorija građana iskazana pre svega u formi borbe za radnička prava ili prava u potrošnji novca koja je postepeno menjana za sigurnost koju je nudila mreža institucija u okviru države blagostanja. Ipak, sofisticirani oblik kompleksne (menadžerske) dominacije koji je nastao tako što je „kroz kapitalistički mlin“ (str. 37) provučene teme iz §68 suštinski je razorio samu institucionalnu realnost države blagostanja, bez da je povratio autonomiju iz ranijeg perioda. Po mišljenju Boltanskog, ovaj proces je ireverzibilan i u tom pogledu etatizam ne može biti adekvatna polazna osnova za ponovno osmišljavanje sistema socijalne zaštite. Na tom mestu postaje uputno pitanje različitih aktuelnih i potencijalnih modaliteta prevazilaženja naše sumorne neoliberalne stvarnosti koja ne bi upala u očiglednu zamku nostalgijom rukovodenog etatizma. Frejzer u tom pogledu primećuje da se mora naći neka vrsta srednjeg puta između stabilnosti koja je implicirana idejom socijalne zaštite i rizika koju sa sobom nosi dinamičnost emancipacije. Pri tom, još jedna osa balansiranja se tiče lične autonomije i kolektivizma. Drugim rečima, Frejzer smatra da zagovaranje emancipacije mora ostaviti dovoljno prostora za negativnu slobodu. Boltanski sa druge strane upozorava da postoji zabrinjavajuća tendencija da se formuliše diskurs „ni levice ni desnice“ koji pod plaštom (lažnog) pomirenja tradicije i antikapitalizma često zapravo pogoduje fašizaciji društva. Ipak, ne

treba pomisliti kako Frejzer i Boltanski u svom dijalogu zanemaruju ili negiraju značaj institucija za doseganje emancipacije. Naprotiv, Boltanski tako insistira da politika emancipacije mora da pođe od aktera, odnosno od njihove sposobnosti da ostvare refleksiju nad društvenim pravilima. Naime, on smatra da je za delotvornost emancipacije presudno da se razume suptilna distinkcija između duha pravila i slova pravila (str. 60), zbog toga što arbitrarnost u varijaciji pravila predstavlja jednu od najvažnijih alatki socijalne dominacije. Dakle, ideja institucije je izrazito važna, budući da je jedino ona u stanju da pruži dovoljnu količinu „semantičke sigurnosti“ koja je nužna za ostvarivanje (radikalne) društvene promene. Nensi Frejzer ovde zauzima donekle drugačiju strategiju. Ona takođe smatra da je nemoguće u potpunosti iskoračiti izvan sveta koje kroje različite institucije, međutim momenti akterske autoemancipacije (str. 64) kontinuirano bi trebalo da budu usmereni ka demontiranju uvek prisutne strukturalne nejednakost. Ipak, po njenom mišljenju projekat emancipacije treba bude „neisključiv“, te da na primer ostavi instituciju tržišta kao jedan od okvira društvene interakcije (međutim u jednoj vrlo ograničenoj formi gde tržišni odnosi nikad ne bi mogli da imaju odlučujuć uticaj na raspodelu stvorenog viška vrednosti). U post-skriptumu oboje još jednom podcrtavaju koje su po njihovom mišljenju neuralgične tačke kojih se moramo dotaći pri savremenom razmatranju odnosa između dominacije i emancipacije. Tako Boltanski još jednom ponavlja svoj apel da se odnos države i kapitalizma mora osvetliti na nov i inovativan način, dok Frejzer zagovara ambiciozni projekat bespoštedne kritike društvene kritike koji bi pružili osnov za skromniji, to jest inkluzivniji, projekat emancipacije.

Knjiga *Dominacija i emancipacija* svakako predstavlja zanimljivo delo koje postavlja važna pitanja, iako svakako

nema nameru da na njih ponudi konkretan odgovor. Mada bi se moglo tvrditi da je ovaj pristup postavljanja pitanja bez odgovora postao isuviše raširen u savremenoj društvenoj teoriji, sasvim

je izvesno da ova knjiga, upravo svojom nepretencioznom svedenošću, pogoduje razvoju istraživačkih intuicija koje pak bude nadu da se ti odgovori mogu artikulirati.